

ПЕТАР ШОБАЈИЋ (1891—1957)

Петар Шобајић, познати антропологаф и етнограф, један је од оних црногорских интелектуалаца, стваралаца, који су у раној младости пошли из Црне Горе у велике културне центре да се школују, образују, да стичу знања и умјећа, да овладају науком, а затим су тамо трајно остали не престајући да духовно припадају Црној Гори и црногорском народу; по правилу и традиционалном васпитању остајали су за своју матицу и ужу завичајну средину увијек емотивно и без остатка везани и мисаоно ангажовани; повремено и у складу са властитим могућностима „враћајући“ јој се — пишући о Црној Гори и њеним људима.

Потиче из познате породице Шобајића, која је дала неколико значајних књижевника, умјетника и научника. Овдје ће се укратко рећи о овом истакнутом црногорском географу и етнологу, о његовом животопису и стваралачком чину, више у виду био-библиографског крокија.

Рођен је 29. јуна 1891. у Никшићу. Основну школу је учио у родном мјесту, а гимназију и универзитет у Београду. Наиме, након што је завршио велику матуру у Другој мушкој гимназији у Београду 1911,¹ уписао се на Технички факултет Београдског универзитета. На поменутом факултету није остао ни први семестар, већ се преписао на Географску групу Филозофског факултета, нешто због материјалних разлога а више због љубави и афинитета према географским наукама које је заволио још као гимназијалац. На такву његову професионалну оријентацију утицао је и великан географске науке Јован Цвијић, са којим је био у родбинским везама. Као студент географије убрзо је запажен због приљежног и преданог рада, марљивости и љубави за научним сазнањем. Већ од прве године студија иде са својим професорима на теренска истраживања и истиче се међу

¹ *Сто година Друге београдске гимназије*, Београд 1970, стр. 649.

студентима својим запажањима и опсервацијама о географским појавама, геоморфолошким, хидрогеографским, антропогеографским... Стога га је његов професор и рођак Ј. Цвијић од треће године студија упућивао на испитивање племена и племенског живота у Црној Гори и Херцеговини. Још тада је добио основе и изграђивао методологију научноистраживачког рад, одао се проучавању етногенезе динарских племена, чиме је био преокупирани читавог свог стваралачког живота. Управо на тој проблематици заснива се тежиште његовог научног стваралаштва.

По завршеној пређој години географије, из материјалних разлога је био принуђен да напусти студије и да се запосли као наставник Никшићке гимназије. Цвијић му је дао инструкције за проучавање племена никшићког краја и сусједних области, што је он са задовољством прихватио и савјесно чинио. На тим пословима затекао га је Први свјетски рат, а по капитулацији Црне Горе 1916. године, аустријски окупатор га је интернирао у Мађарску. Послије завршетка рата и распада Аустро-Угарске вратио се у домовину. Иако нарушеног здравља, прионуо је да заврши факултетске студије. Године 1920. дипломирао је географију с геологијом, и већ наредне 1921. положио професорски испит. Двије школске године професоровао је у Никшићкој гимназији, да би затим, 1923, био премјештен у Четврту мушку гимназију у Београду. Истицао се веома савјесним педагошким радом. Хроничар је забиљежио да се, поред осталог, заједно са Момчилом Настасијевићем и Данилом Тунгуз-Перовићем, отворено супротстављао продирању корупције у школу која је првих изаратних година била прилично распрострањена.² Ту је остао до пензионисања 1951. године.

Када је основан Етнографски институт у Београду 1947, Петар Шобајић је међу првима ангажован као хонорарни научни сарадник. У Институту су му повјерени, као стручњаку и најбољем познаваоцу племена и племенског живота, сви послови који задиру у ту научну проблематику. Одмах послје конституисања Института, 1948, израдио је „Нацрт за упутства за проучавање племена и племенског живота“, у чему му је помагао и други познавалац тога проблема, Светозар Томић.³ Активно је учествовао и у другим научноистраживачким пословима Етнографског института. Један од његових биографа и сарадника Даринка Зечевић, каже: „Нарочито се истицао и предњачио у учењу на колективним задацима Института и својим ставом подстицао и давао леп пример млађим сарадницима“.⁴ И познати

² Уп.: Др Душан Ј. Мартиновић: *Данило Тунгуз Перовић (1898—1974)*. — У: *Портрети IV*. Цетиње 1991. стр. 210.

³ Даринка Зечевић: *Петар Шобајић* (29. VI 1891. — 14. XI 1957. — Гласник Етнографског института Српске академије наука, Београд, VII/1958, стр. 186.

⁴ Исто.

српски антропогеограф проф. др Михаило Костић, Шобајићев дугогодишњи сарадник и поштовалац, биљежи да се Петар Шобајић, као човек одликовао многим лепим људским врлинама: био је поштен, ретко скроман, племенит и хуман; свагда је био спреман да своје богато искуство пренесе на младе људе ако би они за то показали интерес“.⁵

Колико је био скроман и ненаметљив „чика Шоба“ (тако су из милоште звали његови пријатељи и генерације ученика), показује и примјер да му је Цвијић препоручивао „у више махова да један од својих радова пријави за докторску тезу, али узалуд, јер он није на то пристајао, иако је одано радио на науци и мада је сваки његов рад из уже струке, антропогеографије, на висини докторске тезе“.⁶

Као што је истакнуто, П. Шобајић је од првих студентских дана показивао смисао и дар за научна истраживања. Као студент прве године објавио је први свој рад о „Географским терминима“, у часопису са великом научном репутацијом, *Гласнику Српског географског друштва*, који је утемељио и уређивао Јован Цвијић. За вријеме прекида студија током Балканских и у очи Првог свјетског рата, и краткотрајног наставно-педагошког дјеловања у Никшићкој гимназији, педантно и систематски сакупљао је етнографску грађу по Бјелопавлићима и Пјешивцима, која му је објављена 1923. у *Српском етнографском зборнику*, у познатој едицији Српске академије наука „Насеља и порекло становништва“

Његов научни опус чине три монографије и око тридесетак стручних и научних радова. Сарађивао је поглавито у научним часописима и зборницима: *Гласник Српског географског друштва* (Београд, 1912, 1924, 1925, 1926, 1955); *Архив за арбанашку старину, језик и етнологију* (Београд, 1924); *Гласник Југословенског професорског друштва* (Београд, 1936—37); *Гласник Етнографског института САНУ* (Београд, 1952, 1953—54); *Гласник Етнографског музеја у Београду* (Београд, 1938, 1955—1957); *Гласник Српске академије наука* (Београд, 1952); *Историјски часопис САНУ* (Београд, 1948); затим, у цетињским *Записима* (1928, 1932); *Јужњаку* (Цетиње, 1926); *Цетињу и Црној Гори* (Београд, 1927); *Гласнику Етнографског музеја на Цетињу* (1964).

У новинама се оглашавао само онда када су га неосновано нападали људи оптерећени племенском свијешћу, којом је при-

⁵ Мих. М. Костић: *Петар Шобајић*. — *Гласник Српског географског друштва*, Београд 1958, 38, 2, стр. 155.

⁶ Д. Зечевић: на истом мјесту, стр. 185.

ликом показивао максималну толеранцију и културу дијалога, дајући неопходна објашњења и потребна тумачења...

Уз то, Станоје Станојевић га је, као врсног познаваоца патријалхалних заједница, племена и племенске организације и уопште насеобинских агломерација, ангажовао за сарадника *Народне енциклопедије СХС* (Загреб, 1928), у којој је написао више енциклопедијских јединица под иницијалима П. Ш. и са потписом П. Шобајић, и то: *Анамали, Андријевица, Бањани, Бар, Беране, Бијело Поље, Бихор, Бјелице, Бјеопавлићи, Братоножићи, Брда, Васојевићи, Вирпазар, Вранеша, Вртијељка, Вучји до, Голија, Граховац, Грахово, Гусиње, Даниловград, Доњи Колашин, Дробњак, Дуга, Дукља, Ђаковица, Ждребаоник, Жупа Никшићска, Загарач*, (књ. I); *Колашин, Кричи (Кричкови), Круси, Кучи, Лужани, Малоншићи, Матаруге, Маџуре, Метохија, Мораца, Мрковићи*, — (књ. II); *Никшић, Никшићи, Никшићки муслимани, Његуши, Пипери, Пјешивци, Плав, Плавско-гусињска област, Подгорица, Риђани, Ријека Црнојевића, Ријечка Нахија, Ровца, Рожај*, — (књ. III); *Тузи, Ђеклићи, Угреновићи, Фундина, Цетињани, Цетиње, Црмница и Цуце*, — (књ. IV). Припремао је и више текстова о племенима, областима и градским агломерацијама у Црној Гори и Херцеговини за *Енциклопедију Југославије* (књ. 1—3).

Најзад, Петар Шобајић је средио и за штампу приредио рукописе рано преминулог брата Сима („Црногорци“, Београд 1927, и „Из кршног завичаја“, Београд 1930) и стрица пок Максима Шобајића („У моје доба“, Београд 1933) и на тај начин се одужујући заслужној родбини.

Осим публикованих значајних радова, остало је доста необјављених рукописа, које Шобајић због физичке исцрпљености и честе болешљивости није успио да посве доврши, а и усљед претјеране педантности у раду и настојања да текстове доведе до перфекције. Јер, његово је основно гесло било у науци којом се бавио да се народна знања и предања посматрају у тијесној интеракцији са историјским изворима, како би се на тај начин интерпретирала и расвијетлила.

Његови недовршени списи данас се налазе у несређеном стању у Библиотеци Етнографског института САНУ у Београду. То су рукописи о црногорским племенима, и то: „Риђани“, „Грахово“, „Корјенићи“, „Никшићке Рудине“, „Никшићка Жупа“, „Жрта Врм“, „Кривошије“ итд.

Чини се да би било цјелисходно и са гледишта етнографске науке оправдано и корисно ову драгоцену грађу спасити од пропадања и учинити је доступном за научно коришћење. Вриједни познавалац етнографске грађе и проблема могао би је припремити за штампу. Јер то је и дуг према вриједном научном посленику Петру Шобајићу.

Петар Шобајић није заснивао породицу. Умро је 14. новембра 1957. године у Београду, у 66. години стваралачког живота,

остављајући иза себе значајно етнографско-географско наслеђе у писаној ријечи.

Етнолошко-антропологеографски радови Петра Шобајића, иако по оцјени стручњака⁷ не представљају потпуне монографије, поглавито због његове наклоности ка историјским разматрањима, по исцрпности и поузданој праћи значајан су прилог за познавање насеобинских прилика и етногенезе црногорског становништва. Његови радови представљају полазиште и солидни темељ за даља географска и етнографска изучавања Црне Горе и њених житеља. Шобајићева проучавања генезе и развитка црногорских племена, заснована на Цвијићевој и Ерделјановићевој теорији, научно су утемељена. Насупрот историчарима, који су од К. Јиречека и М. Шуфлаја па до неких савремених „етногенетичара“, заступали и заступају тезу да су црногорска племена постала од „влашких катуна“, он је на њему својствен критичан начин, као научник, тврдио и аргументовано доказивао да племенски живот у нашим крајевима егзистира од древних времена и да се континуитет родовско-племенског живота никада није сасвим прекидао. Заправо, етнос на нашим просторима се након доласка Турака регенерисао у мјери у којој је очувао словенско обиљежје и менталитет. Стога и Шобајићеви радови и јасна и прецизна схватања која је изложио у њима пружају солидну научну основу за даља проучавања етногенезе Црногораца.

II — БИБЛИОГРАФИЈА

II—1 ПОСЕБНА ДЈЕЛА

1. БЈЕЛОПАВЛИЋИ И ПЈЕШИВЦИ. Племена у црногорском брдима. — Српски етнографски зборник, 1923, књ. XXVII, Насеља и порекло становништва, књ. XV, [153]—366+347—361+1 карта.
Географска карта на крају књиге. Регистар, стр. 347—363.
2. НИКШИЋ — ОНОГОШТ, *La ville de Nikšić (Onogošt)*. — Београд: Географско друштво, 1938 Београд: Млад Србија), 145 стр. [4] стр. с таблама; илустр.; 24 см. Résumé.
Посебно издање Географског друштва, св. 22.
3. ДАВАРСКО ПОЉЕ У ХЕРЦЕГОВИНИ. Антропологеографска испитивања. [Са 1 прил.]. Београд, Српска академија наука, 1954, стр. 8^о. Résumé.
Посебни отисак. Српски етнографски зборник, књ. 67.

⁷ М. Костић: на истом мј., стр. 154.

II—2 ЧЛАНЦИ, ПРИЛОЗИ И ПРИКАЗИ У СЕРИЈСКИМ ПУБЛИКАЦИЈАМА, АЛМАНАСИМА И ЗБОРНИЦИМА

1. *Географски термини.* — Гласник Српског географског друштва, 1912, 1, 115—117.
Одломак из већег рада.
2. *Поводом књиге о Бјелопавлићима.* — Слободна мисао, III/1923,, 84, 2.
У вези са увредама које му наносе поједини Бјелопавлићи.
3. Андрија Јовићевић, *Малесија* (XV књ., „Насеља и порекло становништва“, Срп. етн. зб. XXVII том). — Архив за арбанашку старину, језик и етнологију, књ. II, св. 1. Семинар за арбанашку филологију. — Београд 1924, 143—146.
Критички осврт.
4. *Територијална организација СССР.* (По чланку Ј. Castagné-a, II: *La Géographie*, 1924, дец. р. 656—669). — Гласник географског друштва, 1924, 10, 144—145.
5. *Географска настава у Енглеској.* — Гласник Српског географског друштва, 1924, 10, 145—147.
6. *Како се формирало племе Бјелопавлићи.* — Новости, IV/1924, 913—1918.
7. *Поводом књиге о Бјелопавлићима. Господине уреднице.* Београд, 30. III 1924. — Слободна мисао, III/1924, 84, 2.
Одговор на критике његове књиге о Бјелопавлићима и Пјешивцима.
8. *Полигонално земљиште.* — Гласник географског друштва, 1925, 11, 198—199.
9. *Међународна карта света, 1:1.000.000.* — Гласник географског друштва, 1925, 11, 202. Потпис: П.Ш.
10. *Реформа географске наставе у смислу образовања воље.* — Гласник географског друштва, 1926, 12, 226—228.
11. *Леднички трагови у Никшићкој Жупи.* — Гласник географског друштва, 1926, 12, 340—348.
12. *Постанак наших племена.* — Јужњак. Алманах за 1926, Цетиње 1928, 17—31.
О постанку црногорских племена.
13. *Црна Гора и Црногорци.* — У: Цетиње и Црна Гора (зборник), Београд 1927,, 9—16.
О географском положају, етнографији и историји.

14. *Никшићки муслимани*. — У: Цетиње и Црна Гора (зборник), Београд 1927, 163—171.
Историјат.
15. *Неке знамените породице у Србији пореклом из Црне Горе*. — Записи, Цетиње, II/1928, књ. II, 3, 129—238 [! = 138].
Од стране 139—160 погрешна пагинација (означено: 230—260).
16. *Властелиновићи*. — Записи, Цетиње, IV/1930, књ. VI, 6, 340—348.
Приказ црногорског братства Властелиновићи.
17. *Народна вјеровања. (Из Бјелопавлића)*. — Записи, VI/1932, књ. XI, 5, 276—280.
18. *Постанак Боке которске*. — [Са 1 сл.]. — Pomorski Lloyd, II/1936, 8, 3—4.
По Јовану Цвијићу.
19. *Даница М. Радовановић-Радивојевић: Суески канал*. Издавачка књижарница Томе Јовановића и Вујића. Београд 1937. Гласник Југословенског професорског друштва, XVII/1937—37, 9, 797—798.
20. *Постанак имена Шобајићи. L'origine du nom Šobajići*. — Гласник Етнографског музеја у Београду, XIII/1938, 13, 150—151. Потпис: П. Ш.
21. *Бранислав Ђурђев: О кнезовима под турском управом*. — Историјски часопис САНУ, Београд, I/1948, 1—3, 132—176.
Приказ.
22. *Бранислав Ђурђев: О кнезовима под турском управом*. — Гласник Етнографског института САНУ, I/1952, 1—2, 595—601.
Приказ.
23. *Поводом двају најновијих прилога проучавању племена у старој Херцеговини*. — Гласник Етнографског института САНУ, I/1952, 1—2, 257—278.
Осврт на радове Светозара Томића, *Бањани и Пива и Пивљани* (Београд, 1949). — Насеља и порекло становништва, књ. 31 стр. 276—279; 379—530.
24. *Из реферата на рад Св[етозара] Томића „Преци Вукови“*. — Гласник Етнографског института САНУ, I/1952, 1—2, 385—386.
25. *Порекло династије Бранковића и гроф Ђорђе Бранковић*. — Гласник САНУ, 1954, IV, 2, 386—391.

26. *Удео динарских племена у Првом српском устанку. — Поводом 150-годишњице I српског устанка.* — Гласник Етнографског института САНУ, II—III/1953—1954, 81—97 + 8 фотографија.
27. *Погрешна тумачења постанка динарских племена.* — Гласник Етнографског института САНУ, II—III/1953—1954, 689—698.
Садржај: жиречекови „катуни“; Шуфлајеве апстрактне комбинације о племенима; Професор Бурђев о племенима.
28. *Светозар Томић (30. III 1872 — 21. V 1954).* — Гласник Етнографског института САНУ, II—III/1953—1954, 929—933 + 1 слика.
Некролог, са библиографијом.
29. *„Метанастазичка кретања“, „активна“ и „пасивна“ подручја миграција.* — Гласник Етнографског музеја у Београду, IV—VI/1955—1977, 321—323. *Résumé.*
30. *Белешке и објашњења уз IV књигу Српских народних песама.* „Скупио их и на свијет издао Вук Ст. Караић. Књига четврта у којој су pjesме јуначке новијих времена о војевању за слободу“ Штампано поводом стопедесетогодишњице Првог српског устанка. Редкатор Видо Латковић. „Просвета“, Београд 1954. Гласник Етнографског музеја у Београду, IV—VI/1955—1957, 461—466.
31. *Светозар Томић.* — Гласник Српског географског друштва, 1955, 35, 2, 162.
Некролог.
32. *Корјенићи.* — Гласник Етнографског музеја на Цетињу, *Résumé.*

III. ЛИТЕРАТУРА О П. ШОБАЈИЋУ

1. АНОНИМ: Неким Симоновићима из Бјелопавлића. — Слободна мисао, Никшић, III/1924, 112, 3—4.
Поводом написа П. Шобајића у књизи „Насеља и порекло становништва“ о Симоновићима.
2. Шобајић, П.: Никшић (Оногшт). (Посебна издања Географског друштва, св. 22, с. 1—147, са 3 ксице у тексту и 6 фотографија у прилогу), Београд, 1938. — Гласник Српског географског друштва, 1938, 24, 98.
Приказ из *Prager Presse*, 3. VIII 1938. 8.

3. Подгорица у Шобајићевој књизи: Никшић — Оногошт. — Зета, Подгорица, IX/1938, 31, 4.
Осврт на књигу П. Шобајића са означеним насловом.
4. Шобајић, Петар. — У: *Мала енциклопедија Просвета*, 3, Београд, 1978, 722.
5. ВУКОСАВЉЕВИЋ, Сретен, В.: Из реферата на чланак П. Шобајића „Поводом двају нових прилога проучавању племена у старој Херцеговини“. — *Гласник Етнографског института САНУ*, Београд, I/1952, 1/2, 279—281.
6. [ДРАГИЋЕВИЋ, Ристо] Ј.: П. Шобајић, Никшић — Оногошт. Београд 1938. — Записи, Цетиње, XII/1939, књ. XXI, 2, 125—126.
Приказ књиге.
7. ДРОБЊАКОВИЋ, Бор[ивоје]: Насеља и порекло становништва. Књига 15. Уредио Јован Цвијић. Издање СКА (Српски етнографски зборник, књ. XXVII). Стр. 366, са две карте у прилогу. Штампана „Родољуб“ — Београд, цена 25. дин. — *Гласник професорског друштва*, Београд 1924, IV/1, 35—42. Приказ зборника у којему су заступљени: Андрија Јовићевић, *Малесија* и П. Шобајић, *Бјелопавлићи и Пјешивици*.
8. ГЕЛЕРТ, Ј. Ф.: Шобајић, П., Никшић (Оногошт). (Посебна издања Географског друштва, св. 22, с. 1—145, са 3 скице у тексту и 6 фотографија у прилогу), Београд, 1938. — *Гласник Српског географског друштва*, 1939, 25, 89.
Приказ из *Geographische Zeitschrift*, 1939, 193.
9. ЗЕЧЕВИЋ, Даринка: Петар Шобајић (29. VI 1891. — 14. XI 1957). — *Гласник Етнографског института САНУ*, Београд, VII/1958, 185—187.
Некролог (са кратком биографијом).
10. ЈЕЛУШИЋ, Радован Б.: Наш одговор. Поводом књиге о Бјелопавлићима. — *Слободна мисао*, III/1924, 93, 3.
Коаутори: Раде А. Јелушић, Токо Д. Јелушић, и Радоња С. Јелушић. Исправка Шобајићеве књиге о Бјелопавлићима.
11. КОСТИЋ, Мих[аило], М.: Петар Шобајић. — *Гласник Српског географског друштва*, 1958. 2, 154—155.
Некролог.
12. — Шобајић Петар (Никшић, 29. VI 1891. — 14. XI 1957. — У: *Енциклопедија Југославије*, 8, Загреб, MCMLXXI, 257. Потпис: Ми. Ко.
13. [ЛАИНОВИЋ, Андрија]: Подгорица у Шобајићевој књизи Никшић — Оногошт. — *Зета*, IX/1936, 31, 4. Без потписа.

14. ЛУБУРИЋ, А[ндрија]: Црногорци као критичари. — *Слободна мисао*, III/1924, 82,2.
Реакција Бјелопавлића на антрополеографску расправу П. Шобајића *Бјелопавлићи и Пјешивци*, објављену у „Насељима...“ САН (15. књ.) и о чланку „Симоновићи“ писцу књиге, објављеном у *Балкану* (1924), стр. 77).
15. М.: Једна научна књига о Никшићу. — *Народна одбрана*, XIII/1938, 34, 543.
О књизи П. Шобајића *Никшић (Оногост)*.
16. МИЛОЈЕВИЋ, Боривоје, Ж.: Београдски скуп географа 27, 28. и 29. априла 1927. године. — *Гласник Српског географског друштва*, 1927, 13, 27, 270—271. Потпис: Н. Ж. М.
Поред осталог, и о реферату П. Шобајића, „Предлог да се изради јединствена терминологија у географској настави.
17. — Предавање у Географском друштву. — *Гласник Српског географског друштва*, 1927, 13, 271.
У току 1927. године П. Шобајић је одржао два предавања „Дабарско поље — антропогеографска испитивања“ (12. III) и „Племи Риђани“ (29. X).
18. ПЕЈОВИЋ, Ђоко Д.: Петар Шобајић. — У: *Просвјетни и културни рад у Црној Гори 1918—1941*. Цетиње 1982, стр. 237—238.
19. РАЦКОВИЋ, Никола: Шобајић Петар (Никшић, 1891. — Београд, 1957). — У: *Прилози за лексикон црногорске културе*. Цетиње, 1987, 195.
20. ФИЛИПОВИЋ, Миленко, С.: По Шобајић, Никшић (Оногост). Београд 1938. Посебно издање Географског друштва, св. 22. — *Српски књижевни гласник*, Београд, 1939, LVII, 580—582. Потпис: М. С. Ф.
21. ЂОРОВИЋ, В[ладимир]: П. Шобајић, Никшић (Оногост). Посебна издања Географског друштва. Св. 22, Београд 1938, 8^о, 145. — *Југословенски историјски часопис*, 1939, V, 1—2, 269—270.
Приказ књиге.
22. Шобајић Петар (1891—1957). — У: *Мала енциклопедија Просвета*. Општа енциклопедија. — Треће издање, 3, Р—Ш, Београд, 1978, 722.
23. Шобајић Петар (1891—1957). — У: *Нова енциклопедија у боји*. Вук Караџић. — *La rouse*, II, ЈБ—П, [Београд, 1978], 1970.